

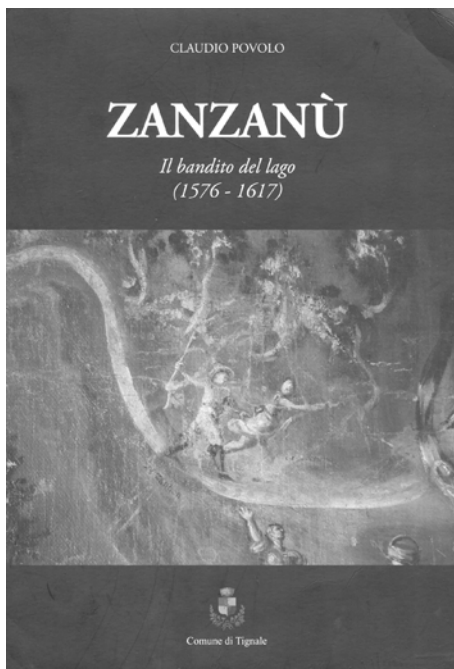
enačiti z žensko; gre ravno tako za moškega in njegov mentalitetni svet ter polja preživetja in njegov odnos do drugega prebivalstva in oblasti. Ta odnos je bil popolnoma drugačen kot odnos družbe do žensk in tudi odnos oblasti do njih. In čeprav se v uvodu tega metodološkega izhodišča ne izpostavlja, je iz prispevkov jasno, kako pomembno je. Ženske se, kot ugotavlja Sabine Veits-Falk, v kvantitativnih virih – seznamih revnih in seznamih odgnanih revežev pogosto "skrijejo" za moške, če gre za beraške oziroma revne družine, po drugi strani pa konkretni primeri pogosto dokazujejo ravno obratno – če je revna ženska ostala sama, brez varnosti družine in moškega, jo je v virih relativno lahko "izslediti", kot je pogosto njeno naslavljanje v izobraževalnih delih, ki so izšla v Salzburgu in ki jih izrecno predstavi prav omenjena avtorica. V 19. stoletje posega članek Elke Schlenkrich, ki prikazuje razvoj na Saškem, deželi, ki je bila zaznamovana s sistemom "Gutherrschaftov". V svojem članku opozori na splošne značilnosti razvoja prava v tem okolju, razvoja socialne oskrbe, najpomembnejših kriz in tako omogoča poznavalcu, da omenjene značilnosti poveže s sistemom oskrbe v drugih pravnih okoljih in na podlagi sondiranja oskrbovancev v špitalu oziroma hiši za reveže dokaže, da je bila najprej namenjena vdovam. Med pomembnejšimi poudarki oskrbe revnih na podeželju je tudi meščansko-romantični in utilitaristični pristop, ki ga je zaznati v velemestih – prenos revščine na podeželje, kar na podlagi kvalitativnih in kvantitativnih virov za drugo polovico 19. stoletja dokaže Martin Scheutz.

Četudi je treba med splošne značilnosti večine prispevkov dodati še pregledni značaj določene tematike, lahko vendarle trdimo, da je prav v vseh najti neko metodološko refleksijo, pa naj gre za mentalitetni svet beraških žensk, za oskrbo podeželskega prebivalstva v špitalih ali za najbolj raziskano področje javne oskrbe revnih, angleško gospostvo Essex.

**Dragica Čeč**

*Claudio Povolo: ZANZANÙ: Il bandito del lago (1576–1617).*  
Tignale, Grafica 5, 2011, 221 str.

Lahko bi dejali, da je sveže izdana publikacija z zgovornim naslovom *Zanzanù: il bandito del lago (1576–1617)* v prvi vrsti pripoved o famoznem banditu po imenu Giovanni Beatrice, ljudem sicer bolj poznanem kot Zanzanù, ki se mu, čeprav gre za lik, ki poseblja izobčenca in razbojnika in je močno prežet s (pogosto dvoumnimi) konotacijami, želi avtor Claudio Povolo približati s povsem znanstvenokritičnega vidika. Povolo se je tej privlačni tematiki posvetil že pred nekaj leti; nedavno je namreč pod njegovim urednikovanjem izšel tudi zbornik prispevkov s simpozija z



naslovom *Liturgie di violenza lungo il lago* (2010), ki se v veliki meri prepleta in dopolnjuje s pričujočo publikacijo.

Zanzanùjeva življenjska zgodba, ki je sicer izjemno dinamična in intenzivna, o njej pa se v publikaciji tudi podrobneje podučimo, se začne v Gargnanu leta 1576. Oznaka bandit se ga je oprijela v letu 1602, ko je bil prvič vpleten v uboj (sicer odraz že obstoječih konfliktnosti). Vse od tedaj je zaradi serije hudodelstev živel življenje v ubežništvu, skupaj s skupino banditov, med katerimi je bil tudi njegov stric. Sprva je sicer užival podporo okoliških prebivalcev, ki so vedeli in razumeli, zakaj je izbral pot maščevanja, nato pa se je situacija zasukala in ustrahovani ljudje so leta 1617 postavili barikade ter se spopadli z banditi in jih smrtno ranili.

Nadvse napeto in že skorajda "filmsko" dogajanje, ki ima za podlago seveda zgodovinsko izpričano stvarnost, je postavljeno v slikovite kraje okrog Gardskega jezera. Brez dvoma gre za tisto pisanje zgodovine, pri katerem je potrebne veliko historične imaginacije in sposobnosti empatije za zapolnitev manjkajočih vrzeli; seveda pa zgodba kljub temu strogo ostaja znotraj znanstvenih okvirov, saj je podprta z vsem dostopnim zgodovinskim gradivom, kolikor pisnih (in drugih) sledi je o njej sploh ostalo. Lahko bi jo označili za nekakšno "polifonično naracijo", kakor je zapisano v predgovoru, predvsem zato, ker so posamezne faze oziroma epizode v Zanzanùjem življenju predstavljene skozi različne pripovedi virov. Zato niti ni naključje, da je Zanzanùjeva zgodba, kar je sicer izjemno zanimiv metodološko-epistemološki prijem, večinoma pisana v prvi osebi. Poleg tega je njegova podoba rekonstruirana skozi poglede oziroma prezentacije različnih oseb, ki so na tak ali drugačen način igrale pomembno vlogo v njegovi zgodbi, taki pristopi pa sooblikujejo pravo pravcato mikro-zgodovinsko pripoved. S tem se namenoma skuša ustvariti naracijo, ki bi bila alternativa že obstoječim zakoreninjenim in potvorjenim predstavam.

Naraciji, ki posredno pripovedujeta o vsem tem, sta vsaj dve paralelni pripovedi o dogodkih; ena je "okamenela" v času v podobi ex-vota, ki ga je na željo prebivalcev Riviere (ti so se ob koncu hudodelstev želeli zahvaliti montecastelski Madoni) naslikal Giovanni Andrea Bertanza kar kmalu po Zanzanùjevi smrti, druga pa je tista iz pro-

cesnih fasciklov, ki odslíkava zgolj formalni pogled oblasti in diskurz o vseobsegajočem državnem redu in nadzoru. Nova naracija, ki se ustvarja tudi s pomočjo te publikacije, pa seveda ni mogla biti ločena od krajev, v katerih so se odvijale opisane epizode, krajev na severozahodni obali jezera (z vasicami Tignale, Gargnano ..., ki so sestavljale pravi "teater", v katerem je potekala ta "predstava"), in jih je bilo mogoče z zgodovinskim raziskovanjem tudi oživiti. Skratka, to je raziskava, ki se po avtorjevih besedah nikakor ni mogla omejiti zgolj na liste papirja v čitalnici arhiva.

O tem pričajo tudi številne objavljene fotografije, slikovno in dokumentarno gradivo, povezano s tem mitskim likom, čigar podoba se je trdno zasidrala tudi v kolektivnem spominu (in to obujanje spomina na Zanzanùja je še danes mogoče razbrati denimo tudi v aplikaciji atraktivne banditske zgodbe v turistične namene, ...). Slike v delu nimajo zgolj ilustrativnega namena, temveč po avtorjevih besedah služijo kot posebna narativna sekvenca, ki želi aktivno in intenzivno posegati v zgodbo s svojim pripovedovanjem. Med ikonografskim materialom najvidnejšo vlogo seveda igra že omenjena votivna podoba, ki jo je še danes mogoče občudovati v cerkvi, posvečeni montecastelski Madoni. Slika je nedvomno igrala pomembno vlogo tudi pri ohranjanju podobe tega znamenitega prestopnika skozi stoletja, dinamično dogajanje, ki je prikazano na njej, pa je obenem zgoščena ikonografska pripoved, ki je v publikaciji tudi ustrezno reproducirana – tako v celoti kot tudi s prikazom posameznih zgovornih detajlov.

Po Zanzanùjevi smrti se je tako izoblikoval trdoživ mit; podoba, ki je ostala do danes, je skoraj izključno podoba zloglasnega razbojnika, krivca številnih hudodelstev, vendar je avtorju jasno, da gre za deformirano podobo, ki je deloma rezultat obdelave razpoložljive pravne dokumentacije, ki izrisuje zgolj enostranski pogled na njegovo življenje in predvsem na dejanja, ki so ga zaznamovala, deloma pa seveda tudi plod ustne tradicije in stereotipov, ki so se posebej utrdili tekom 19. stoletja, zlasti z ubeseditvami Zanzanùjeve legende.

Avtor seveda meni, da je zato nujno potrebno konfrontirati različne perspektive; zato je bilo za nastajanje te publikacije angažiranih veliko oseb; šlo je za večji projekt, pri katerem so sodelovali številni zgodovinarji in tudi študentje, celo preko plodovite diskusije, ki se je razvila na temu namenjeni spletni strani, ter simpozija, posvečenega prav tej intrigantni tematiki. S pričujočim delom se sicer med drugim skuša razdelati mitologizirano predstavo o tem liku kot o hudodelcu brez morale, predvsem preko razumevanja motivacij, ki so ga gnale v zloglasna dejanja. Čeprav je bil to znani prestopnik, izobčenec, bandit, avtor izpostavlja, da je bila serija z njim povezanih hudodelstev med drugim posledica maščevanja očetove smrti, močno prisoten pa naj bi bil prav element časti. Poudarek pri orisovanju ozadja je tudi na institucionalnih tenzijah tistega časa, kontekstu, ki je nedvomno botroval vsemu dogajanju, katerega ni mogoče zreducirati zgolj na serijo zločinov in njihovo zatiranje. Obenem ni mogoče niti mimo praks, ki jih avtor imenuje "liturgije nasilja", konfliktov med močmi, ki so

upravljale lokalni politični sistem, ter sploh širših družbenih in političnih dinamik, znotraj tega pa konfliktov med nasprotno usmerjenimi si sorodstvenimi entitetami, nekaterih pomembnih odločitev beneškega sodstva ter celo nezanemarljive vloge cerkvenih beneficijev ipd. Delo tako združuje privlačno tematiko, sodobne historiografske prijeme in kritično prevetritev obdelanega gradiva, zato ne predstavlja zgolj dokumentarističnega, še manj pa senzacionalističnega pisanja o neki lokalni stvarnosti, temveč na novo in v nekoliko drugačni luči piše že velikokrat pripovedovano zgodovinsko pripoved, kar pa še zdaleč ni enostavna naloga.

**Urška Železnik**

*Dejan Djokić: PAŠIĆ AND TRUMBIĆ. The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. London, Haus Publishing, 2010, 227 str.*

Med sodobnimi strokovnjaki za zgodovino Jugoslavije ne moremo mimo imena Dejana Djokića. Knjiga o prvi Jugoslaviji *Elusive Compromise*, ki jo je višji predavatelj in direktor Centra za študij Balkana na Univerzi v Londonu izdal leta 2007, je doživela vrsto pozitivnih ocen. Tako tudi ni naključje, da ga je urednik zbirke *Makers of the Modern World* Alan Sharp povabil k sodelovanju. Zbirka prinaša podrobne študije o delovanju ključnih vodij delegacij na pariški mirovni konferenci v letih 1919/20, ki ostaja priljubljena tema znanstvenih raziskav, čeprav smo od nje oddaljeni že več kot devet desetletij. Po zaslugi bestsellerjev Margaret Macmillan in Davida A. Andelmana se zdi celo, da je tema bolj aktualna kot kdajkoli prej. Djokić se je lotil opisa delovanja Nikole Pašića in Anteja Trumbića, glavnih delegatov Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevine SHS). Standardni monografiji Iva J. Ledererja in Andreja Mitrovića, ki sta izšli že v šestdesetih letih 20. stoletja, sta tako z Djokićevo knjigo dobili dostojno naslednico.

Monografija je razdeljena na tri tematske sklope. V prvem avtor s peresom velikega poznavalca oriše profil in poreklo obeh akterjev zgodbe, torej Pašića in "njegovih" Srbije ter Trumbića in "njegovih" Dalmacije oz. Hrvaške. Pregledno opiše glavne okoliščine, ki so pogojevale razvoj jugoslovanske ideje, od prvih romantičnih začetkov do državnopravne uresničitve v obliki Kraljevine SHS. Pašić, ki je kot prvak Narodne radikalne stranke dominiral na srbski politični sceni vse od padca dinastije Obrenović leta 1903, je po mnenju Đorđa Stankovića že pred prvo svetovno vojno ugotovil, da je namesto "gnile Turčije" postala glavni nasprotnik Srbije "kulturna